

BUITEN

25^e JAARGANG N°. 11

ZATERDAG 14 MAART 1931

OP DE HEI BIJ EXLO (DRENTHE)

Redactie: RO VAN OVEN en Mr. P. J. A. BOOT

INHOUD:

HET GEHEIM VAN EEN MODERNEN MAGIER, DOOR HANS KAFKA.	BLZ. 122, 132
IN HET LANDJE VAN DEN DRENTH (GEÏLL.) DOOR U. G. DORHOUT	BLZ. 121, 124—126
WEDGWOOD WARE (GEÏLL.), DOOR MATTY VIGELIUS	BLZ. 126—127
WEST-INDISCHE PIRATEN IN DEN AANVANG DER 18e EEUW (GEÏLL.), DOOR LINTER	BLZ. 128—129
KOOPMANSHUIZEN (GEÏLL.), DOOR HELENE WULFF	BLZ. 129—130
MOENDOEK (GEÏLL.), DOOR PAUL SPIES	BLZ. 130—131
ALS DE WINTER TEN EINDE SPOEDT, DOOR F. W. DRIJVER	BLZ. 131—132
VOORSTRAATHAVEN TE DORDRECHT (ILL.) (BEKROOND IN DEN FOTOWEDSTRIJD).	BLZ. 132

BERICHTEN VAN REDACTIE EN UITGEVERK

Men gelieve alle stukken voor Redactie en Administratie bestemd te adresseeren aan **Scheltema & Holkema's Boekhandel en Uitgevers-Mij. N.V., Rokin 74-76, Amsterdam**, met de toevoeging: „Voor de Redactie van het Weekblad Buiten” of „Voor de Administratie van het Weekblad Buiten”. Duidelijke naam- en adresvermelding verzocht, ook achter op de foto's.

De uitgevers verzoeken beleefdijk dit blad te noemen als men naar aanleiding van eene advertentie, een aanvraag of een bestelling aan een adverteerder doet.

Nieuw verschenen nummers 25 cts., oudere 50 cts.

Het geheim van een modernen Magier

DOOR HANS KAFKA

PROFESSOR BEYLE beëindigde zijn gastvoorstelling in Parijs, waar hij maanden lang voor uitverkochte zalen had gewerkt en besloot hiermee zijn tournee door geheel Europa en Amerika. In alle groote steden ging hem de roep vooruit, dat hij de laatste groote vertegenwoordiger van de eens zoo beroemde magische kunst was, welke geheimen en beginselen nooit overgeërfd werden en die tot afsterven gedoemd is, alleen omdat het haar aan geniale en vindingrijke opvolgers ontbreekt. ☞ Boeken vol waren over hem geschreven en ook gepubliceerd, waarin gezegd werd, dat hij de tegenwoordigheid van geest van een acrobaat met den bluf van een tooneelspeler, de handigheid van een jongleur met de geestigheid van een conferencier, de kracht van een atleet met de chemische kennis van een uitvinder en den geest van een filosoof vereenigde. Zoo werd bijvoorbeeld gedurende zijn voorstellingen de arena een meter hoog met water gevuld, terwijl Beyle met 50 pakjes kaarten op de tribune heen en weer rende, waar hij 50 toeschouwers kaarten liet trekken en in den zak steken. Ieder moest zijn kaart op een stuk papier noteeren; de papieren werden afzonderlijk bewaard. Daarna nam Beyle 50 groene, blauwe, roode en goudgele namaak-visschen, wierp deze in het bassin en beval hun de getrokken kaarten daaruit op te diepen. De visschen boorden zich in het zand, dat den bodem bedekte en keerden na een halve minuut aan de oppervlakte van het water terug. Ieder droeg een kaart in den bek, in totaal 50 stuks. Uit de zakken der toeschouwers waren de kaarten verdwenen; volgens de notities op het papier konden zij echter vaststellen, dat de kaarten in den bek van de visschen dezelfde waren welke ze eerst getrokken hadden. Dit had reeds op zichzelf een geweldige uitwerking. Doch door Professor Beyle's begeleidende bespreking, waarbij hij een phantas-

tisch sprookje vertelde, vol bittere scherts en sarcasme, werd dit tot een grootsche gebeurtenis. ☞ Hoeveel verschillende werkzaamheden had professor Beyle alleen reeds voor dezen toer te doen! Hij had zich ingeleefd in zijn diepzinnig duizend-en-één-nacht-sprookje, waarin verhaald wordt van de verzonken stad, waarin nog menschen hun aardsche leven leven. En van de toovermensen, die al wat de menschen boven op de aarde verloren hebben, uit die stad op den bodem der zee kunnen terugbrengen. De goocheltoer met de kaarten was niets anders dan een symbool van dit sprookje van menschelijk geluk. Nauwelijks denkt men zeker van zichzelf te zijn en steekt iets in den zak, of het is weg en verdwenen. Wie geen toovervisch heeft, die het van den bodem van zijn herinnering te voorschijn kan brengen, ziet het nooit weer. En midden in deze dichtertelijke atmosfeer moest hij de valsheid van een voorwerp in het water en den oplossingscoëfficiënt van suiker berekenen: want de visschen met de kaarten lagen reeds van den aanvang af in het zand, met suiker opgevuld, dat zich dan in het water oploste en de visschen na verloop van een op seconden vastgestelden tijd naar de oppervlakte liet stijgen. Het tweede stel visschen, de visschen zonder kaarten, die Beyle in het water wierp, waren daarentegen van lood voorzien, wat hun verdwijnen in het zand eveneens op een nauwkeurig berekend tijdstip tengevolge had. Vooraf moest Beyle nog onder grapjes en vertelseltjes iederen toeschouwer, die een trek uit het kaartenpakje deed, door middel van een kunstgreep de vooruitbepaalde kaart in de hand schuiven; dit was echter nog niet voldoende, hij moest deze bovendien weer ongemerkt uit den zak nemen. ☞ Het was echter niet alleen deze eene toer. Wat kon hij niet maken van het plotseling verdwijnen van een mensch. Duizend maal varieerde hij het motief van den mensch die leeft, zich beweegt, spreekt en zich over iets verheugt en dan opeens verdwenen is. Aan het slot van de voorstelling werd het gordijn geopend en zag men rijke décors: een mooien, bloeienden tuin en een oud slot op den achtergrond. Vooraan stond een lange steenen bank, waarop misschien twintig menschen, gekleed volgens de mode van voor honderd jaar, met elkander zaten te spraten. Of waren het er meer? In ieder geval, men zag dames en heeren, meisjes, heel kleine kinderen en grijsaards en allen verheugden zich over den schitterenden zomerdag, die hen daar te zamen gebracht had en over andere genoegens des levens. Onopgemerkt kwam in de zaal echter een kanon te voorschijn, dat door een weerezinwekkende gestalte met duivelsch vertrokken gezicht bediend werd. Zonder zich ook maar het minste van haar werk te laten afleiden, richtte zij voorzichtig en vol zorg haar kanon op de bank met de lachende menschen. Dan schoot zij af — een bliksem vlamde op, een geweldige donderslag volgde — het slot stond er nog onveranderd, de tuin was in vollen bloei — maar de bank was leeg. Twintig menschen — of waren er meer? — van de aarde verdwenen, weggesleurd! Waar zouden ze gebleven kunnen zijn, al die menschen? De bank was een gewone steenen bank, men kon er overheen zien en ook er onderdoor en rechts en links was er een groote tusschenruimte tusschen de einden van de bank en den rand van het podium. Een verdwijnen naar rechts of links, of door afdaling; door optrekking op het onzichtbare bovenpodium, dit alles was onmogelijk. Maar het bleef niet bij dit eene wonder. Nauwelijks was het publiek wat tot zichzelf gekomen, of het bemerkte, dat de gestalte aan het kanon een andere was geworden. Nu zag men een mooie, glimlachende jonge vrouw. De somberheid was van haar afgevallen, zij straalde als fosforesceerend. Weer richtte zij rustig het kanon op de oude steenen bank. Weer volgde de explosie. Het slot stond onveranderd, de tuin bloeide volop, maar de bank was weer geheel bezet. Twintig menschen — of zooveel als er te voren geweest waren — kinderen en grijsaards, aardige meisjes, bekoorlijke dames en waardige heeren zaten daar en lachten. Zij waren niet dezelfde van voorheen, zij geleken hun alleen eenigszins. En ze droegen ook de kleeren van den tegenwoordigen tijd. Weer was het een zomerdag, maar honderd jaar later; weer bood het leven schoone geschenken. Ook deze toer eischte duizendvoudigen arbeid. Voor alles had weer de phantasie van professor Beyle moeten werken. Weer was een sprookje ontstaan van den dood en van den levensengel, en opnieuw werden dezelfde middelen gebruikt. Een slag, een kanonschot — en een groot aantal menschen die elkaar kennen en liefhebben — ach, een heele generatie is verdwenen. Weer een slag, een schot met een

tooverkanon — en er zijn er weer evenveel. Zij doen hun bezigheden wat vlugger dan de eersten, toch gelijken zij in het algemeen veel op hen. Ze lachen precies zoo — tot het volgende schot. Zóó sprak professor Beyle, die zich tenslotte plotseling ontpopte als de gestalte, die beide malen geschoten had. Het eenige bijzondere van het tooverkanon is, dat het in eenige minuten bewerkt, waartoe het leven 100 jaren noodig heeft. Dat was voor dit sprookje de filosofische basis. Welk technisch apparaat echter bovendien nog hiervoor noodig was, is bijna niet nauwkeurig te beschrijven. De bank, nu ja, de zitvlakken van de bank waren aan beide zijden bezet: naar boven door iemand, die rechtop zat en naar onderen door iemand, die met het hoofd naar beneden hing en vastgebonden was. Dat men onder de bank kon doorzien, was een optisch bedroeg, door een spiegeleffect verkregen; de spiegel kon, na een waanzinnig moeilijke calculatie, zoo worden ingesteld, dat hij naar iedere plaats van de toeschouwers werkte. Maar ook degenen, die op de galerij zaten en over de bank heen keken, konden den truc niet begrijpen, want achter de bank was feitelijk niets. Alleen hing onder haar verborgen de tegenwereld; eenigermate de wereld der antipoden, hoewel niemand daar voeten bezat. De voeten werden ook goed verborgen en wat de toeschouwer zag, waren kunstmatige voeten, die op het oogenblik der verandering uit de drapeering te voorschijn kwamen. De verandering moest zich binnen een kwartier afspelen; zolang waren de zenuwen der toeschouwers door de detonatie van het tooverschot geïrriteerd. In het eerste stadium van deze verandering draaiden zich alle menschenparen, die ieder uit een naar boven en een naar onder gericht persoon bestonden, een rechten hoek om, zoodat ze allen horizontaal lagen. Automatisch sloot zich boven hen het zitvlak van de bank: en de bank geleek leeg. De eersten waren al weg en de anderen nog niet verschenen. Bij het volgende schot draaide de bank weer 90°. Zij, die eerst boven gezeten hadden, hingen nu naar beneden. Nu zat zij rechtop, de jongere generatie en lachte en praatte en verheugde zich over het leven. De anderen waren echter onder hen, heelemaal onder en konden zich niet meer verroeren. Deze bank te midden van een eeuwig bloeienden tuin, die dus het leven en den dood van den mensch symboliseerde, was een technisch meesterwerk. ¶ Drie jaar had professor Beyle voor haar constructie noodig gehad. Toen moest hij nog de veranderingstruc verzinnen die het hem mogelijk maakte als man en als vrouw tegelijk, als doodsendel en als genius des levens, het sprookjeskanon af te schieten. Weer moest hij sprookjes vertellen en daarbij bittere grappen over leven en dood maken, weer moest hij de geheele machinerie van het tooneel in het oog houden en tweemaal op het juiste moment een buitengewoon fijn vervaardigd menschenhuidmasker voor zijn gezicht trekken en weer laten verdwijnen. ¶ Tusschen deze twee groote toeren werden ontelbaar vele kleine ingelascht; vooral de wonderbaarlijke gesprekken met bloemen, dieren en zoolgenaamde onbezielde dingen, zooals poppen en papieren figuren of zelfs kleedingstukken en meubelen. Zijn hoed sprak met een menschenlijke stem tot hem, evenals zijn hond, de bloem in zijn knoopsgat en zijn houten stoel. Ook hier ging alles van het sprookje uit, dat prof. Beyle eerst verzong, terwijl hij daarna door een inspannenden arbeid van maanden en jaren de hooge kunst van het buikspreken leerde. Al die stomme schepselen en domme dingen toonden zich in die sprookjesachtige gesprekken buitengewoon gewillig en behulpzaam. Uit iedere ongelukkige situatie voerden zij den toovenaar en zijn publiek met zachte hand opwaarts in een wonderwereld, waarin eenvoudig geen ongeluk bestond. Vaak huilden de toeschouwers. Maar prof. Beyle's dubbele stem, die hij in een bovenaardsche en een gewone scheiden kon, mocht door geen ontroering worden gestoord. Al zei hij ook het meest gevoelvolle en sentimenteete, zoodat hem het hart dreigde te breken, toch zaten zijn woorden geheel vooraan tusschen de bewegende lippen, of terwijl hij zijn Deze mond gesloten hield, in het achterste hoekje van zijn keel. vaardigheid, die altijd tegelijkertijd gevoelvol en technisch uiterst nauwkeurig werkte, had hem zoo beroemd gemaakt. „Een genie der gelijktijdigheid” noemde men hem, „In alles en alles een bijzonder kunstenaar”. ¶ Hij triomfeerde dus in alle groote steden van Europa. Hij was de gast van dichters en koningen, zelfs van bankdirecteuren. Hij was al 50 jaar; er bestond over hem een uitgebreide literatuur. Hij werd in revues uitgebeeld en de schlager-refreinen luiden: „Laat mij

de visch zijn, die het geluk weer brengt”. ¶ Nu zullen we hem op zijn groote tournée bezoeken en wel in het grootste variété-theater van Rome. In de zaal heerscht een nachtelijk duister en de atmosfeer is onverklaarbaar drukkend. Uit het orkest straalt de weerschijn der lampen, van het tooneel schijnt wit licht, dat in het orkest door de mahoniehouten wanden diffuus terug wordt geworpen; tusschen de donkere zaal en het witte tooneel draaft hij, de niet meer heel jonge prof. Beyle, boven de onzeker verlichte orkestruimte heen en weer en tracht met bovenmenschenlijke inspanning het publiek te boeien, dat nog niet onder zijn bekoring is gekomen. Hij toovert uit alle macht. „De visschen”, denkt hij, „de oplosingscoëfficiënt van de suiker, de negende en tiende kunstgreep met de kaarten; de nieuwe variatie van het oude sprookje, het gesprek met de visschen, met een roos in zijn knoopsgat, een gummischoen en de armleuning van een stoel, de machinerie van de steenen bank — zal ze dichtklappen en hoe zal het spiegeleffect werken, de buikspreekstem zit vandaag toch niet zoo op zijn plaats. In ieder geval zou men een reserve-detonatie moet inrichten, wanneer die van het kanon weigert — de zaal is uitverkocht, zoo goed heeft die nieuwe vliegmachine-reclame gewerkt — na honderd jaar bloeien de rozen onveranderd, wat klagen de nachtegalen, onzin, dat zijn toch de saxofoons en swanee-whistle uit het jazz-orkest beneden — eruit met het schot, dat het leven beteekent, het masker af — wat is er toch vandaag? Wat is er toch?” ¶ Nu houdt hij de slottoespraak tot het publiek. Het toovenaarsskleed wordt hem te eng en drijft het bloed naar zijn hoofd. Zijn oogen branden; zoo komen de tranen. Eerst hebben de tanden zich in de tong gebeten, dat doet pijn. Het dreunt in zijn ooren: maar dat is niet de jazz-muziek, die van buitenaf klinkt, dat is het bloed binnenin. In zijn borst ontstaat plotseling een vreemd en ongekend gevoel; zijn adem staat ieder oogenblik stil. Zijn hart klopt hevig. Wat is het, dat hem met zijn klauwen grijpt, dat aan hem trekt, als wilde 't hem uiteenrukken? Een magische kracht, die sterker is dan de zijne, gaat uit van iemand uit de zaal. Hij houdt 't haast niet meer vol, dezen avond. Het is zijn eerste en eenige nederlaag. ¶ Zij, die hiervan de oorzaak is, staat dan in de kleedkamer van den toovenaar, die doodelijk vermoeid voor haar zit. Ze heet Ninette en is reeds een rijpe vrouw. Voor twintig jaar had ze prof. Beyle, die toen noch professor was noch Beyle heette, noch iets anders beteekende of voorstelde, juist tengevolge van dit laatste, verlaten. Daarna zou zij dan in Italie getrouwd zijn. ¶ „Wat ben je groot, rijk en beroemd geworden”, zegt ze hem. „Wat zie je er vandaag mooi en sterk uit”, gaat ze verder, terwijl hij zwijgt. ¶ „Zou je nu met me willen leven?” vraagt hij plotseling. Zij antwoordt rustig en zonder verlegenheid: „Nee, dat is toch heel iets anders. Je bewonderen, natuurlijk! Je bewonderen, wanneer jij boven staat en ik beneden zit met mijn man en kinderen. Maar met je leven, nee!” ¶ „Voor twintig jaar had ik geen succes. En nu, na 20 jaar voor het eerst weer de nederlaag. In ieder opzicht”. ¶ „En die twintig jaar?” vroeg zij. ¶ „Je weet het toch. Ik was leelijk, klein, onhandig, zwak en bovendien nog arm. Meer dan deze vijf eigenschappen behoeft een mensch zeker niet te hebben om het leven als een onmogelijkheid te beschouwen. Eén ervan is reeds voldoende. Zoo bevond ik mij, je weet het immers, in een onmogelijk labyrinth, dat uit honderden doodlopende straten bestond, die men een heel leven lang kan volgen, om tenslotte daar te komen waar men in den aanvang was. Misschien zijn daaronder twee of drie wegen, die werkelijk en waarachtig naar het geluk voeren. Maar wie vindt die? Hij moet sterk en handig zijn, groot en mooi en vooral ook rijk, om op dezen langen weg naar het geluk zijn geduld niet te verliezen. Maar ik? Ik was juist met het tegendeel van die vijf eigenschappen behept. Ik zocht bij jou mijn geluk en stond tenslotte daar waar ik in den aanvang was”. ¶ „Och, als je toen dat eene geluk, dat je toen wenschte, bij mij gevonden had, dan zou je misschien een ander, veel grooter geluk ontgaan zijn; dan heette je nu niet professor Beyle”. ¶ „Zeker niet. Maar wat beteekent dit? Ik zou dan mijn levensloop wijzigen, ik zou naar eigen inzicht een wereld stichten. Ik zou uitwegen scheppen, waar er geen te vinden schenen. In deze wereld gaat het heel veel menschen slecht. Opdat het hun beter ga, zouden de natuurwetten veranderd moeten worden. Dat is mijn opvatting. Mijn zeer pessimistische opvatting.

(Vervolg en slot op blad. 132)

KUDDE SCHAPEN IN HET HEIDEDORPJE ELP

IN HET LANDJE VAN DEN DRENTH

„Wild en woest en ledig
Was het ruwe veen;
Slechts de heide vlocht er
Kransen over heen”.

OUD, héél oud is het landje van den Drenthenaar. Zooveel is wel zeker, dat in den zoogenaamden „ijstijd” de naar hier afgedreven ijsbergen met hun geweldige gletschers en moraines ook het ontstaan hebben gegeven aan de diluviale gronden der Drenthse landouwe. ☞ Eenzaam en verlaten lag er toen het uitgestrekte landschap, bedekt met onherbergzame wouden, waarin eeuwen lang het groote en kleine wild een schuilplaats vond. Uit verschillende vondsten en meer andere gegevens meent men dan ook te mogen vaststellen, dat zelfs mammoths, neushoorns, beren, wilde paarden en runderen (de auer-os of Europeesche bison) de dichte bosschen bevolkten naast het kleinere wild, waarvan wolven, vossen, bevers, marters, wilde katten, everzwijnen, herten, hazen, konijnen enz. er hun standplaats vonden. ☞ De eerste bewoners in deze eenzame, woeste oorden leefden van jacht en visscherij, waarbij men zich bediende van eenvoudige speren en beitels, vervaardigd van vuursteen, waaraan het land destijds zeer rijk was. In de bosschen verzamelde men vruchten en zaden, terwijl de stroomen rijk waren aan visch. Hoe is dit alles in den loop der eeuwen veranderd. De groote wouden zijn verdwenen en bijna alle der straks genoemde diersoorten zijn sedert lang uitgestorven. Ongetwijfeld heeft echter het landschap veel van zijn intense schoonheid behouden en loont het nog steeds de moeite te dolen door midden Drentheland; langs Ballo, Rolde, Anlo, Zeegse, of langs de schilderachtige dorpen langs den Hondsrug. Ongetwijfeld is dit uitstapje het schoonst in den nazomer, wanneer de gansche heide in bloei staat en de trosjes en klokjes van dop-en-struikheide de lucht bezwangeren met aromatischen honinggeur. ☞ De

uitgestrekte, eenzame heide, waarvan Jac. Gazenbeek zoo schoon zingt:

„Voor ons ligt de heide
als een paars pastel;
Den blauw-lachenden hemel uit
stuitert het zilvergeluid
van 'n juichende leeuwerik-bel.”

Wel bijzonder schilderachtig zijn ze gebouwd, die echt Drenthse dorpen. Gewoonlijk vindt men in 't midden een open gedeelte, veelal met boomen omplant: de zoogenaamde „brink”, waaromheen de dorpshuizen verstrooid liggen. Aan de zijwegen droomen de boerderijen, meereendeels met de schuurzijde naar den weg gekeerd, belommerd door schaduw van eikenhout. ☞ Vooral in sommige buurtschappen vindt men nog boerderijtjes, die ongetwijfeld eenige honderden jaren oud zijn. Typisch is de inrichting van zoo'n ouderwetsche boerenbehuizing. ☞ Door de groote schuur- of „baanderdeuren” komt men op de zoogenaamde „deel”, een open ruimte, waar het koren gedorscht wordt. ☞ Achter de boerderijen strekken zich de bouwakkers en weiden uit: de „esch”, waar 's zomers het goudgele koren rijpt, dat in de schuur boven de deel wordt opgeborgen. ☞ Hier scharrelen de kippen maar frank en vrij rond, pikkend naar de afgevallen korenaren. ☞ Uit den zoogenaamden „potstal” gluren de koeien wat droomerig in de donkere ruimte. Aan 't eind van de deel komen we door een deur in de keuken, die veelal tevens tot woonvertrek dient. ☞ Hier bevindt zich allereerst de stookplaats: de groote, breede „schouw”, dikwijls nog geheel van tegels opgetrokken. Bij sommige bewoners hangt boven 't haardvuur nog de koperen ketel aan den zwartberookten ketting. De schoorsteenmantel van de schouw prijkt met allerlei antieke pronkborden en schotels. In het vertrek vinden we naast de eenvoudige tafel en stoelen niet zelden fraaie antieke kasten en kisten van eenvoudig

snijswerk voorzien, terwijl aan den wand een kastje is opgehangen, eveneens bezet met allerlei kopjes, schoteltjes, voorwerpen van tin of ander metaal. ☼ Meermalen vindt men op de tafel de zoogenaamde „Drentsche stoet”: het eigengebakken brood van ongeveer zes pond, waarnaast het groote mes, voorzien van „besneden” heft. ☼ Uit de geheele woninginrichting spreekt de eenvoud van de hartelijke, degelijke bewoners. ☼ Een halve eeuw geleden kende men in deze afgelegen dorpjes en buurtschappen geen beharde wegen; rulle zandpaden in herfst- en wintergetij bijna onbegaanbaar, vormden de eenige verbindingswegen. Zoo lagen de verschillende plaatsen ten plattelande vrijwel geïsoleerd en waren de bewoners als van zelve op elkaar aangewezen. Een gevolg van dit verschijnsel was echter het ontstaan van dien sympathieken gemeenschapszin, zich vooral uitende in het bewijzen van wederzijdsch dienstbetoon door de buren onderling. Vijf buren aan weerszijden van den dorpsweg vormden met een bewoner een zoogenaamde „naoberschap”, een kleine groep alzo van een elftal gezinnen. Ieder gezin in dorp- of buurtschap beschikte alzo over de hulp van een tiental „naobers”. Dit onderling dienstbetoon was niet vastgelegd in geschreven wetten of geschriften, doch berustte uitsluitend op eeuwenoude traditie en niemand dacht er aan deze gebruiken te schenden. ☼ Zooals we reeds opmerkten is de onderlinge isolatie der dorpen oorzaak geweest, dat deze aloude zeden en gewoonten veel langer dan elders in het Drenthenland stand hebben gehouden; ja zelfs hier en daar in achteraf-oorden nog in eere blijven. ☼ Werkelijk, het loont de moeite nader kennis te maken met deze hoogst interessante gebruiken. ☼ Tengevolge van het ontbreken van geregelde postverbindingen werden de belangrijke familieberichten door persoonlijk bezoek aangezegd. ☼ Een der meest typische figuren vormde ongetwijfeld de zoogenaamde „wasschupsneuger”: de aankondiger van de bruiloft. ☼ Meestal werd hiervoor een bloedverwant of de knecht van het bedrijf uitgenoodigd, die zich hierbij in zijn „beste zwarte pak stak” en getooid was met hoogen hoed. Zoo trok hij met zijn wandelstok, voorzien van kokarde en strik, naar familie en kennissen om ze uit te noodigen ter bruiloft. Deze invitatie werd meestal op rijm afgedreund, waarbij de „wasschupsneuger” dan op een glas brandewijn, een „sneibollegien”, werd onthaald. Op den bodem van het glas vond de „neuger” zijn fooi, veelal een kwartje. Meestal keerde de vroolijke gast na afloop met een zak vol kwartjes — en een „sneê in het oor” huiswaarts. ☼ Op een belangrijken feestdag tegen de bruidegom en de gasten in hun „linnen wagens” (huifkarren) naar de woning der bruid, waar men bij aankomst echter het geheele huis gesloten vond. ☼ Even later beklom dan de zoogenaamde „broedeischer” de „voorkist” en richtte zich in een berijmde toespraak tot de bewoners van het gesloten „bruidshuis” en de gasten. In verheven taal werden in deze rijmelarij van den „broedeischer” de vele deugden van den bruijom en het dorp, waaruit hij afkomstig was, verheerlijkt. ☼ Luide verhief de „broedeischer” zijn stem, vragende of hij hier aan het huis van de bruid was. Hierna werd de bovenhelft van de groote „baanderdeur” (schuurdeur) geopend, waarbij de bloedverwanten der bruid de vraag bevestigend beantwoordden. Nu ging de zilveren brandewijnskom rond en broedeischer en bruidegom dronken op ’t welzijn der bruid. Na deze begroeting vervolgde de broedeischer zijn toespraak, hierbij meermalen de omstanders hekelend om hun nieuwsgierigheid. Na deze ceremonie gingen de baanderdeuren wijd open en een welvoor-

EEN RUSTIEKE DRENTSCHE SCHAAPSKOOI

ziene disch wachtte den vroolijke gasten. ☼ Gezamenlijk trok men nu naar het gemeentehuis, niet zelden gevestigd in enkele vertrekken van een groote dorpskerk, waar de verbintenis werd gesloten. ☼ Op den terugweg naar de woning der bruid strooiden de dorpskinderen roosjes en bloemen, terwijl de gasten uit de „linnenwagens” geldstukjes rondstrooiden. ☼ Thuis gekomen werd de bruiloftstafel alle eer aangedaan; de feestmaaltijd bestond veelal uit erwten met ham, terwijl nadien op rijstebrij met boter en suiker werd getrakteerd. ☼ Wel opmerkelijk, dat de meeste gasten geschenken in natura meebrachten: „botter” (boter), in fraaie vormen opgemaakt, hoenders, een „schulder” (schouderstuk), of een heel of half „swijnshoofd”. Deze gebruiken waren ongeveer tien jaar geleden nog in Gieten, Drouwen en andere plaatsen in zwang. ☼ Zeer opmerkelijk, dat bij de bruiloft ook reeds voor „huusholdplanken” werd gezorgd, eenige zware eikenhouten planken, waaruit later de doodkisten dienden vervaardigd te worden. ☼ Zooals ik reeds opmerkte duurde het bruiloftsfeest tot diep in den nacht, waarbij tevens flink werd gedronken. De mannen rookten uit hun lange goudsche pijpen; de „bruidegomspijp,” was met rozen en strikken versierd en werd later in de „linnenkast” trouw bewaard. . . . ☼ Doch ook in tijden van droefheid vervulden de „naobers” hun burenplichten, waarbij men zorgde voor het „kisten”, grafwaarts dragen en het luiden der kerkklok. ☼ Stemmig in ’t zwart gekleed verzamelden de genoodigden, waartoe gewoonlijk ook de „meester” en „de scheper” behoorden, zich reeds ’s morgens te tien uur in het sterfhuys, waarbij dan voorloopig „koffie met stoet” werd genuttigd. Meermalen brachten de genoode mannen in een mandje boter mee, ter tegemoetkoming in de kosten van den maaltijd, waarmede de begrafenisplechtigheid werd besloten. ☼ Na de koffie nam de dominé het woord om in een

DORPSWEG IN ZEEGSE

predikatie woorden van troost te richten tot de naastbestaanden. Behoorde de betreurde doode tot den landbouwenden stand, dan werd de kist op den gewonen „ladderwagen” geplaatst en door eigen paarden van den boer naar het kerkhof gevoerd. Gewoonlijk bedekte het diepzwarte „henekleed”¹⁾ de kist. Bij teraardebestelling van een kraamvrouw met kindje of een bruid of bruidegom werd een wit laken genomen. Meestal reden de vrouwelijke bloedverwanten mede, zittende op de kist. Achter den eenvoudigen lijkwagen volgde de stoet: twee aan twee; eerst de mannen, daarna de vrouwen. Na afloop der plechtigheid vereenigde men zich in het kerkgebouw, waar een lijkdienst werd gehouden. Vervolgens trok de stoet naar het sterfhuis om deel te nemen aan den begrafenismaaltijd: „Groevebieren” of „Mijtingen” genoemd, waarbij vooral oudtijds meermalen bovenmatig werd gegeten en gedronken. Het zijn vooral de predikanten en godsdienstleeraren, die hevig te velde zijn getrokken tegen deze „groevebieren”, zoodat hierbij later meer eenvoud en stelligheid werd betracht. Opmerkelijk, dat oudtijds van verre toegestroomde landloopers en bedelaars zich ook aan den begrafenismaaltijd te goed mochten doen. Nog een eigenaardig gebruik was voorheen in het Drenthenland in zwang: het zogenaamde „spinmalen”. De boerin noodigde daarbij de dorpsdochteren of ook weldie uit nabijgelegen buurtschap uit om bij haar te komen spinnen. Iedere Drenthse schoone nam hierbij haar eigen spinnewiel mee. Het „spinmaal” werd natuurlijk besloten met een gezelligen avond, waarbij de dorpsjongens van de partij waren. Menige liefdeband werd tijdens de „spinmalen” gesmeed. Langzamerhand zijn ook in de Drenthse dorpen talrijke spinnewielen naar den zolder verhuisd of aan antiquairs verkocht. Eigenaardig echter, dat ook thans nog een logée in den Drenthsen volksmond „spinster” wordt genoemd, terwijl „het uit spinnen gaan” (logeeren) nog een bekende uitdrukking is. Bekende figuren vormden vooral in vroeger jaren de „iemker” (bijenhouder) en de „scheper”. Oudtijds, met de uitgestrekte heidevelden, vormde de bijenhouderij een loonend bedrijf. Ook bij de „iemkerij” was een oer-oud gebruik in zwang. Was de oude bijenman overleden, dan ging de zoon, die in ’t „iemkersvak” was opgeleid, naar den bijenstal en klopte zachtken tegen iederen korf, waarbij hij „aanzegde, dat de baas dood was”, overtuigd, dat bij verzuim van deze plechtigheid zijn bijenkolonie zou uitsterven. Vooral de scheper was een bekende figuur in het Drenthenland, toen de schapenhouderij nog het hoofdmiddel van bestaan vormde. Oudtijds hield hij de wacht over zes- à zevenhonderd langstaarten en oefende naast zijn gewone bezigheden meestal ook de veeartsenijkunde uit. Tengevolge van de inkrimping der heidevelden heeft de schapenteelt veel van haar vroegere beteekenis verloren en zijn de kudden over ’t algemeen niet grooter dan 100 à tweehonderd stuks. Hier en daar, vooral in de meer afgelegen streken, ontmoet men gelukkig nog den koning der heidevelden. We merken echter reeds op, dat deze provincie thans een geheel ander beeld vertoont dan vroeger. Vooral gedurende de laatste kwarteeuw hebben de toestanden zich aanmerkelijk gewijzigd. Sinds de Nederlandsche Heidemaatschappij in dit landschap den stoomploeg in werking heeft gesteld en de moderne tijd van spoor- en tramwegen, autoverkeer en snelvervoer is aangebroken in deze voorheen zoo geïsoleerde streken, heeft het Drenthse land in velerlei opzicht een geheel ander aanzien gekregen. Toch is er gelukkig hier en daar

van het oude nog veel bestaan gebleven en blijft deze provincie ook thans nog een typische landouwe. Wie dan ook belang stelt in folklore en historisch schoon, make eens kennis met deze idyllische landstreek, waarbij men zal ervaren hoeveel poëzie er ook thans nog schuilt in verschillende gebruiken bij geboorte, huwelijk en begrafenis; bij verkopen en verpachtingen. Geen oppervlakkige beschouwing leert u echter het schoons zien, dat deze provincie biedt. Zoo juist heeft de dichter het gezegd:

„O, land der hei, ge toont uw schoonheid
Niet aan wie vluchtig u genaakt;
Maar wie ze mocht ontwaren, nimmer
Van uw bekoring los zich maakt”.

U. G. DORHOUT

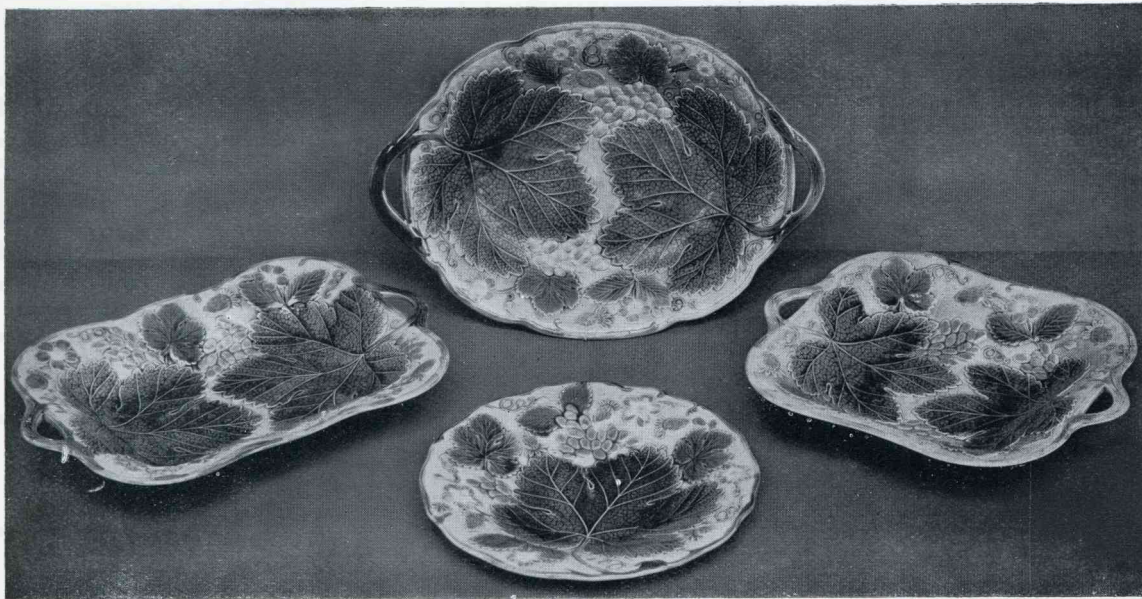
1) henekleed = doodskleed.

„DANCING HOURS” VAN FLAXMAN,
TOEGEPAST OP EEN JASPER VAAS

Wedgwood ware

WEDGWOOD aardewerk, Wedgwood steengoed, het is over de geheele wereld gezocht en handhaaft, sinds twee eeuwen welhaast, een reputatie van fijnheid en sierlijkheid, van artisticeit en degelijkheid, die nauwelijks haar weerga heeft. Een bewijs van de liefde van het publiek voor dit fraaie en duurzame materiaal ligt stellig wel in het feit, dat men thans nog de oude modellen, decoraties en samenstellingen gebruikt, die men in de allereerste tijden der fabriek heeft vastgesteld. Daarnaast zijn natuurlijk nieuwe vormen gegroeid, nieuwe procédés ontstaan, doch nooit hebben zij de oude kunnen verdringen. Het is stellig voor een Hollandsch publiek wel belangwekkend, dat het Wedgwood, dat naar den grondlegger, Josiah Wedgwood genoemd werd, sterk beïnvloed is geworden door den Hollandschen pottenbakker Jan Filip Elers, die in 1688 van Amsterdam kwam en zich vestigde in Staffordshire, Engelslands pottenbakkers-centrum. Aan zijn invloed was een plaatselijke industrie te danken, die gedurende zeventig jaren doorging zich te ontwikkelen, tot Josiah Wedgwood zijn genialiteit hieraan toevoegde en zoodoende een product schiep, dat wel geëvenaard, doch niet overtroffen is geworden. Dat uit de pottenbakkersfamilie Wedgwood, die reeds sinds de dagen van Karel II een werkplaats voor grovere soorten gebruiks-aardewerk bezat, een zoo geniale zoon zou spruiten, kan nauwelijks verwondering wekken. Het vak zat den jongen Josiah in het bloed, hij was er met hart en ziel bij. Reeds als tienjarige knaap draaide hij na den dood van zijn vader de schijf in de werkplaats van zijn veel ouderen broer, tot een ziekte van de knieschijf, die op lateren leeftijd zoo erg werd, dat het been tot boven de knie moest worden afgezet, het hem onmogelijk maakte. Hij kreeg nu echter gelegenheid het meer wetenschappelijke gedeelte van het bedrijf te bestudeeren en dit trok hem zoo aan, dat men hem steeds bezig kon vinden met het nateekenen van gravures of modellen naar de natuur, het nemen van proeven, uitbreiding van zijn technische en chemische kennis. Zijn broer waardeerde deze pogingen, die hij als een soort luieren beschouwde, in het geheel niet. Hij gevoelde geen behoefte aan verbetering of verfraaiing van het materiaal en dus sloeg hij het voorstel van Josiah, om zich met hem te associeeren, af. Meer waardeerde Thomas Whieldon, een bekwaam meester-pottenbakker, den jongsten Wedgwood en stemde erin toe een verbintenis met hem aan te gaan. Hij erkende terstond het talent van zijn jongen deelgenoot en moedigde hem aan nieuwe instrumenten, vormen en methoden

MODERN DESSERT SERVIES. TOEPASSING VAN HET GROENE GLAZUUR UIT DEN TIJD VAN DE SAMENWERKING MET WHIELDON

uit te denken en proeven te nemen met glazuren. Uit dezen tijd stamt een prachtig, diep groen glazuur, dat men o.a. aantreft op de z.g. „bloemkool-“, (Cauliflower-) en Pine-apple-serviezen. De hierbij gevoegde afbeelding van een modern dessertservies vertoont hetzelfde glazuur. Uit dezen tijd stammen ook de interessante proeven met een steensoort, die Wedgwood „agaath“ of „schildpad“ noemde en aan deze grondstoffen doen denken. Hiermede werkte hij zich aanstonds ver boven het niveau van zijn collega's in Staffordshire uit. Er lag in die dagen een soort besmetting in de lucht, de porcelein-rage had Europa danig te pakken. Overal verzezen porceleinfabrieken, die, voortbouwend op de uitvinding van den Sakser Böttger, trachtten een eigen ceramische kunst te scheppen. Deze porceleinrage heeft in Engeland nooit zulke geweldige vormen aangenomen, maar men had er dan ook het Wedgwood, dat triomfen beleefde. Sinds 1759 — Wedgwood was toen 29 jaar, — werkte hij op kleine schaal voor zich zelf te Burslem, zijn geboorteplaats. Maar intusschen polijfde hij onverdroten verder aan zijn geestelijke ontwikkeling, teneinde die klassieke eruditie machtig te worden, die nu eenmaal in die dagen verlangd werd. Dat was geen geringe taak voor een jongen man, die slechts drie jaren op school was geweest. Deze klassieke eruditie zullen we later terugvinden in den stijl der vazen en urnen, die de fabriek verlieten als prachtige „basalts“ of „jaspers“, die zoo terecht de bewondering van de geheele wereld wekten.

Reeds in dien tijd moet Wedgwood zich hebben beziggehouden met het maken van eetserviezen. Sir Meredith betreft er een van hem, waarop — zooals in die dagen vaak werd gedaan — zijn wapen werd aangebracht. Hij moet een enthousiast bewonderaar van Wedgwood geweest zijn, want de orders vloeiden den eenvoudigen pottenbakker toe en zelfs Koningin Charlotte bestelde bij hem een theeservies van dat fraaie, roomkleurige aardewerk, dat sindsdien den naam van Queensware behouden heeft. Volgens een geheel nieuw procédé werd

de decoratie aangebracht. Dit procédé bestond uit het bedrukken van het aardewerk; een techniek voor het eerst in Liverpool toegepast en zeer kostbaar. Zodoende vormde dit koninklijke theeservies een staaltje van het hoogtepunt der Engelsche ceramische nijverheid dier dagen. Maar Wedgwood zat niet stil: steeds weer ontwierp hij nieuwe modellen, motieven, randen, guirlandes en festoenen, meanders, cannelures, grotesken en maskers. De vraag naar het Queensware of Ivory breidde zich steeds uit. Tot van ver over de grenzen kwamen de orders binnen en Wedgwood had groote moeite zijn opdrachtgevers te voldoen. Op het vasteland slaagde men er niet in het Wedgwood te imiteeren en kon men ook wat de prijs betreft de concurrentie niet het hoofd bieden. Voor de kleinere porceleinfabrieken dier dagen op het vasteland betekende dit een strijd op leven en dood, want het Wedgwood verwierf zich aanstonds een zeer goeden naam bij de huisvrouwen. De Engelsche gezant aan het Russische hof, Lord Cathcart, was in het bezit van een Wedgwood servies, dat zeer groote bewondering wekte in zijn omgeving. Onmiddellijk werden er vier groote serviezen besteld, waaronder een voor keizerin Catherina II. Maar de Russische vorstin wenschte niet blindelings den Engelschen smaak te volgen. „Men houdt hier niet van het gekleurde Queens-ware, noch van het verguldsel, wat wel te verwonderen valt“, schrijft Lady Cathcart aan Wedgwood, „doch slechts van het effen, dat men evenals de vormen ten zeerste bewondert“. In 1774 was dit servies gereed, dat uit 952 stuks bestond, alle beschilderd met verschillende landschapjes van Engeland. Een klein leger van kunstenaars was in de weer om terrines, borden en schotels te beschilderen. Alleen hiervoor werd een bedrag van Fl. 24.000 besteed, voor die dagen zeker geen kleinigheid. Het werd te Londen tentoongesteld, waar de aristocratie zich ervoor verdrong.

(Slot volgt)

MATTY VIGELIUS

JASPER CHOCOLADE-KAN

HANDSCHILDERWERK VOLGENS 18DE-EEUWSCH DECOR

West-Indische piraten in den aanvang der 18^e eeuw

IN den aanvang der 18^e eeuw wemelden de West-Indische wateren van de zeeroovers, er heerschte daar een ware zeeschuimers-plaag. Verschillende oorzaken waren er voor het feit, dat zich omstreeks 1720 een groot aantal Ridders van de Gouden Dubloen in de zeeën rond de Boven- en Benedenwindsche eilanden, in de Caraïbische Zee en de Mexicaansche Golf verzameld had, wateren die zich steeds hebben mogen verheugen in de aanwezigheid dezer — op een afstand — romantische heeren. In de eerste plaats boden de talloze grootere en kleinere eilanden, waarvan vele fraaie, natuurlijke havens hadden, een welkome schuilplaats voor boekaniers en een veilige bergplaats voor de door hen geroofde schatten. Hier konden ze herademen van hun strooptochten, plunderingen, exhibities in voeten-spoelen en dergelijke, terwijl de plaatselijke fauna hen ruimschoots voorzag van versche provisie: visch, gevogelte, schildpadden enz. en hen in de gelegenheid stelde een zorgeloos „Yo-ho, and a bottle of rum” aan te heffen. Maar bovendien waren deze zeeën drukbevaren handelswegen, waar Franschen, Hollanders, Engelschen en Spanjaarden elkaar de loef trachtten af te steken. Ieder, die zich het beroep van zeeroover koos, was zeker in en om de Caraïbische Zee een loonend operatieterrein te vinden, vooral ook, daar bijvoorbeeld door den slavenhandel — een zeer winstgevend bedrijf in die tijden — groote sommen in contanten werden overgebracht: de koopprijs der menschenwaar. En vertrokken van de havens hier in de buurt ook niet de rijkbeladen schepen uit Mexico en de koloniën op de landengte tusschen dit land en Zuid-Amerika? Oorlogsschepen, uitgezonden om aan de piraterij paal en perk te stellen, hadden geen gemakkelijke taak, het was voor hen maar al te vaak het zoeken van een naald in een hooiberg. Ook deden geen goed de vele oorlogen tusschen de verschillende Europeesche staten, waardoor het scheepsvolk in de geoorloofde kaapvaart eigenlijk een praktische leerschool in piraterij doorliep en waardoor niet weinigen, onder den indruk van het gemak, waarmede soms met één slag groote rijkdommen werden verworven, aan de verleiding geen weerstand konden bieden, onder de zwarte piratenvlag met doodshoofd en gekruiste beenderen te gaan varen. En had iemand eenmaal naam gemaakt als piratenkapitein en waren hem een paar vette kluiven in den schoot gevallen, dan was er nooit gebrek aan manschappen, die zijn van wilden volgen. In 't klein begonnen, verbreidde zich dan zijn naam als fortuinlijk aanvoerder, zijn aanhang en macht wies gestadig en hij was in staat verscheidene schepen met honderden volgelingen voor expedities uit te rusten. Nog een omstandigheid, die het floreerend piratendom in de hand werkte, was de opvatting, die de gouverneurs der Spaansche West-Indiën van hun taak hadden. Het was er hun nl. om te doen zich gedurende hun ambtstijd zooveel mogelijk te verrijken, in welk opzicht zij te vergelijken zijn met de consuls en praetoren der Romeinsche republiek, wanneer deze na afloop van hun ambtsjaar stadhouders werden in de buiten-Italiaansche wingewesten. Deze gouverneurs, zich houdende aan de wettelijke bepaling, dat het uitsluitend aan Spanjaarden geoorloofd was op de eigen koloniën handel te drijven, gaven aan hun landgenooten tegen betaling van belangrijke bedragen het recht, om onder het voorwendsel den sluikhandel tegen te

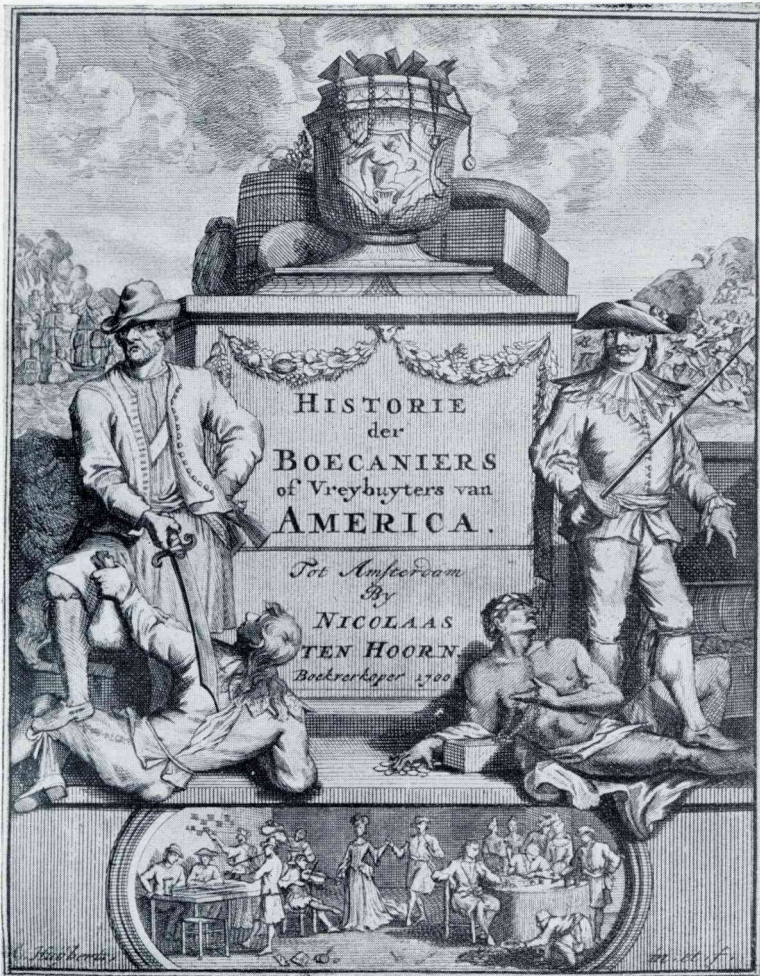
gaan, alle vreemde schepen te nemen, die zich op korter afstand dan vijf mijlen buiten de kust bevonden. Het behoeft geen betoog, dat het met die vijf mijlen niet al te gauw genomen werd; vooral de Engelschen hadden in hun handel op Jamaica veel van deze heeren kustwachters te lijden. Werd een schip genomen en beklagde men zich bij de Spaansche kroon, dan kreeg men, als het geval evident was, na veel geschrijf en gewrijf en het spendeeren van een groot bedrag een vonnis in zijn voordeel. Maar toog men dan met die uitspraak heen om executie van het vonnis te krijgen, dan bleek de buit al lang verdeeld, het volk onvindbaar en de bevelhebber iemand sans le sou; meermalen was hij niets meer dan een strooman, die het onheil van het vonnis had af te wentelen van den wezenlijken dader, die zich schuil hield. Het zich zoo krachtig ontwikkelend en bloeiend bedrijf der boekaniers was natuurlijk in de handelsstaten der Oude

Wereld een onderwerp van heel wat hoofdbreken. Zoo wekte het volgend voorval groote beroering. In 1714 hadden Galjoenen eener Spaansche Zilvervloot schipbreuk geleden in de Golf van Florida en was in 1716 een aantal vaartuigen uit Havana gezonden, om het geld uit de gezonken schepen te lichten. De Spanjaarden waren er reeds in geslaagd eenige miljoenen realen van achten op te visschen en naar Cuba te transporteeren, maar hadden er nog 350.000 liggen, een bedrag, dat iederen dag door de verder bovengebrachte sommen vermeerderde. Het geborgen geld werd bewaard in een magazijn, dat onder bewaking stond van een wacht, zestig man sterk. Plotseeling verschenen twee schepen en een drietal sloepen in de Golf, van Jamaica, Barbados enz. afkomstig en onder bevel staande van kapitein Jennings. „Zeilen in zicht!” riep een der posten aan de kust, toen hij Jennings' flotille gewaar werd, waarop eenige soldaten kwamen aanslenteren om de voorbijvarende schepen te zien. Geen hunner had er een flauw vermoeden van, dat in vollen

GEVECHT TUSSCHEN KOOPVAARDERS EN ZEEROOVERS

vredestijd enkele honderden Engelschen een aanval op Spaansche gouvernementsbezittingen zouden wagen. Langzaam naderden Jennings' schepen, maar toen deze ter hoogte van het magazijn gekomen waren, zagen de Spanjaarden tot hun ontsteltenis tal van booten neerlaten, opgepropt met tot de tanden bewapende mannen, die met groote snelheid naar de kust roeiden. Onder het uiten van den kreet: „Piraten!” vluchtten de verschrikte Spanjolen; zelfs de wacht koos het hazenpad, aldus het magazijn aan den indringer overlatend. Door niemand gehinderd plunderde Jennings' landingsdivisie in een ommezien de bergplaats van het geld en zette wederom koers naar Jamaica. Op zijn terugreis ontmoette hij een Spaansch vaartuig, op weg van Porto Bello naar Havana, rijk beladen met cochenille, indigo en 60.000 realen van achten in contanten. Jennings liet natuurlijk niet na dezen buit, die hem zoo maar in den schoot kwam rollen, aan den eersten toe te voegen. De Spaansche kapitein zag het nuttelooze van tegenstand in en streek de vlag. „Wel signor”, zei Jennings tegen hem, „dat is vriendelijk van u, mij dit cadeautje te brengen. U geeft ons nog minder moeite dan uw landgenooten op de kust van Florida, tot dank zullen we u rustig uw weg laten vervolgen, na u van eenige zaken ontlast te hebben”. De Spanjaard begreep, dat tegenstand nutteloos zou zijn. „'t Is goed, signor, hopelijk is deze ontmoeting niet onze

TITELPLAAT VAN EEN BOEK UIT DEN AANVANG DER 18DE EEUW

laatste". voegde hij Jennings toe. ¶ Hij deed daarop, alsof hij de reis naar zijn oorspronkelijk doel voortzette, maar wendde na eenigen tijd den steven en volgde Jennings op grooten afstand, en toen hij bemerkte, dat deze naar Jamaica koers zette, spoedde hij zich naar Havana om den gouverneur daar zijn ervaringen mede te deelen. Deze zond toen een vaartuig in de richting van Jamaica, ten einde Jennings tot teruggave van de geroofde lading te dwingen. Dit kwam den Engelschman ter oore en begrijpend, dat hij op Jamaica nu juist niet vriendelijk ontvangen zou worden, daar hij in vollen vreedstijd zich aan zeerooverij had schuldig gemaakt, besloten hij en zijn bemanning de zeerooversvlag te hijschen. Hij begaf zich naar het eiland Providence, een der Bahama-eilanden en toentertijd onbewoond, daar de vereenigde Franschen en Spanjaarden in 1700 de Engelschen hiervan hadden verdreven. Dit eiland had een prachtige, natuurlijke haven, die een ruime en veilige schuilplaats bood. Van hieruit maakte hij de omliggende eilanden onveilig en spaarde landgenoot noch vreemdeling, zoodat de Engelsche regeering tenslotte besloot krachtdadig in te grijpen en een eskader zond om het eiland te zuiveren. De kommandat had bovendien een proclamatie des konings bij zich, geteekend 5 September 1717, waarin pardon verleend werd aan alle piraten, die zich uiterlijk 5 September 1718 onderworpen hadden, voor hun misdrijven vóór den ten Januari 1718 begaan. Bovendien werden hierin belooningen uitgelooft voor al degenen, die zeeroovers uitleverden, of inlichtingen verschaften, welke tot hun gevangenneming leidden. Een piratenhoofdman vertegenwoordigde volgens deze proclamatie de waarde van twee honderd pond sterling, een scheepsbevelhebber honderd pond enz. De gevangenneming van een gewoon matroos leverde twintig pond op. Een afschrift dezer proclamatie viel den zeeroovers in handen en dezen haastten zich van dit nieuws terstond mededeeling te doen aan hun kameraden op Providence. Sloepen werden uitgezonden om de kruisende kapers te waarschuwen naar het eiland terug te keeren. Zoodra het laatste schip binnen was werd een algemeene vergadering belegd, waar in den beginne allen dooreen praatten en ieder door hard te schreeuwen zijn meening kracht poogde bij te zetten. ¶ Het gekrakeel en geschreeuw werd hoe langer hoe erger en niemand wist, wat er nu eigenlijk gebeuren zou, tot Jennings met bulderende stem stilte gelastte. ¶ „Stilte! Op die manier komen we nooit tot een besluit. Ik heb nu jullie meening ge-

hoord, thans komt de mijne. Het lijkt mij verreweg het verstandigst, ons aan de proclamatie te onderwerpen, want stellig is het uitgezonden eskader zoo sterk, dat we tenslotte toch geen kans hebben. Als we ons op genade overgeven is er misschien gelegenheid een flink deel van onzen buit te behouden". ¶ Ofschoon Jennings, óók reeds door zijn optreden voor zijn boekanierstijd grooten invloed had en zijn raad steeds in ernstige overweging genomen werd, lokten deze woorden een geweldige consternatie uit. Het kabaal werd eer erger dan minder en de vergadering eindigde hiermede, dat honderdvijftig man Jennings' plan aanvaardden, het grootste deel wilde echter niet naar den aanvoerder luisteren en verliet onder luid protest de vergadering, vastbesloten hun handwerk niet op te geven. Verscheidenen onderkommandanten van Jennings was het lot beschoren binnen korten of langer tijd door het hennepen venster te kijken.

(Slot volgt)

LINTER

KOOPMANSHUIZEN

HET burgerhuis is voor het stadsbeeld even belangrijk als zijn dom, zijn slot of raadhuis, het is als het ware het hart van de oude stad, wier polsslagen zacht, heel zacht, ook nu nog voor diegene waarneembaar is, die zich liefdevol in het verleden terugdenkt en probeert de taal van de eerwaardige woonplaatsen van voorbije geslachten te beluisteren. De oudste van die oude huizen zijn de koopmanshuizen die met de stad ontstaan en gegroeid zijn, want lang voordat het gildewezen en daarmee de welstand van het handwerk tot bloei kwam, had in iedere stad reeds het koopmansgilde zijn recht van bestaan. Het begrip „koopmanschap" was in de middeleeuwen lang niet zoo veelomvattend als in onze dagen, de koopman uit den ouden tijd was slechts de groote inkoop, die de waren uit verre landen haalde en dan weer verkocht, de kleinhandelaar behoorde als „kramer" weer tot een andere gildegemeenschap. Daarom vertegenwoordigden de welgestelde burgers van de steden meest den stand van den koopman en de bereisde, ervaren kooplieden waren voor den stadsraad een waardevolle, onontbeerlijke steun. Ook hun huizen droegen den stempel der waardigheid. Tot berging van de waren waren ruime zolders en pakhuizen vereischt en ook de woningen waren groot, omdat ze behalve

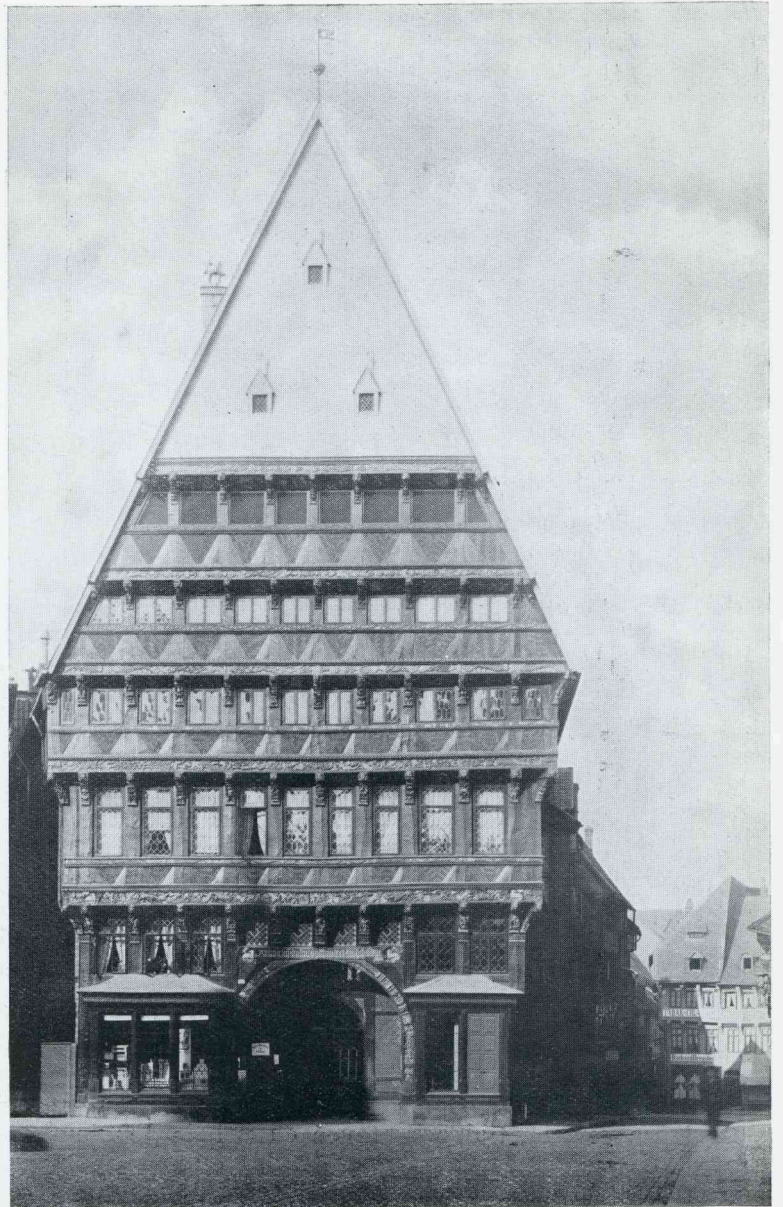

AANVAL VAN ZEEROOVERS OP EEN WEST-INDISCHE STAD

de familie van den koopman en het huispersoneel ook het grootste deel van het personeel der zaak moesten herbergen. De grootste en machtigste koopmansgemeenschap uit de middeleeuwen, de Noord-Duitsche Hansa, handhaafde onder haar medeleden een uiterst strenge en aan den huize bindende tucht, die vooral in de groote buitenlandsche Hansa-gemeenschappen, b.v. in de bergen, bijna tot een monnikenleven leidde. Sombere, gebiedende, staan nog tegenwoordig in de steden de huizen van de Hansa, met hun hooge gevels, kranen en windassen, dikwijls naar den waterweg gekeerd, die de vrachten tot in de opslagplaatsen droegen! De opperduitsche handel, die door de Italiaansche cultuur beïnvloed werd, toont ook in zijn huizen een vriendelijker gezicht, de „koninklijke kooplieden” van het Duitsche zuiden bouwden hun huizen naar het voorbeeld van hun standgenooten aan gene zijde van de Alpen en schiepen reusachtige, op paleizen gelijkende gebouwen die schitterend huisraad en fraaie kunstschaten bevatten. Het behagelijke in een vertrek wist men echter in de Duitsche steden eerst in de 15de eeuw aan te brengen, toen het kunsthandwerk tot bloei kwam en de glazen vensterruiten werden uitgevonden. De kleinhandel speelde zich af op de markt of in de „gewelven” van donkere, kelderachtige ruimten in de benedenverdieping van de aangrenzende huizen; de straten van oude Sleeswijksche, Westfaalsche of Tiroolsche steden met haar hooge, smalle huizen en haar donkere winkels geven ons nog heden een aanschouwelijk beeld van het leven van den middeleeuwschen kleinhandelaar. De oude koopmanshuizen zijn echter niet alleen een getrouwe weerspiegeling van het cultuur-historische leven van hun tijd, zij zijn ook waardevolle gedenkteekenen voor de architectuur en kunstgeschiedenis, de typische wijze van bouwen van de stad is in hen bewaard gebleven en de inrichting van hun woonvertrekken getuigt van een hoogen kunstzinnigen smaak. De koopmans- en handelsgebouwen van dezen tijd, die het beeld van de moderne groote stad volkomen beheerschen, schijnen geheel in tegenstelling met de oude koopmanshuizen gebouwd. Hun stijl is onafhankelijk van de architectonische bijzonderheid van het land, de vorming van het gebouw wordt slechts

KOOPMANSHUIS TE LIPPSTADT IN WESTFALEN

KOOPMANSHUIS TE HILDESHEIM

door de gedachte der doelmatigheid gedragen. Terwijl eens een geheimzinnige duisternis, diepe gewelven en stevige muren de koopmanswaren, op moeitevolle reizen met gevaar voor het leven verworven, angstvallig voor de wereld verborgen hielden, worden tegenwoordig door een overmatige aanwezigheid van licht den klanten alle heerlijkheden getoond, die de koopman heeft aan te bieden. Het gebruik van steen en hout als bouw materiaal behoort tot het verleden, de moderne warenhuizen schijnen bijna alle van ijzer en glas te zijn opgetrokken. . . . Gebouwen, uit oogpunt van nuttigheid opgericht en toch sprookjespaleizen, die met hun eigenaardig dwingende schoonheid ook in de nuchtere dagen van onzen tijd dromen doen ontstaan, die terugvoeren naar het rijk van de sprookjesachtige kooplieden van voorheen, die met hun schepen om de wereld zeilden, om al hun heerlijkheden thuis te brengen.

HELENE WULFF

MOENDOEK

Op de zachtglooiende hellingen van het groenboschte Tabanangebergte ligt Moendoek, een kleine dessa, die het eindpunt vormt van den witten steenweg welke uit het laagland van Noord-Bali zich langs diepe ravijnen tot de koele bergatmosfeer omhoogwerkt. Het juiste oogenblik om Moendoek te naderen is bij zonsondergang, wanneer het heldere licht van de wegzinkende zon het geheele landschap nieuw leven geeft, de schaduwen van boomen en ravijnen het natuurbeeld verdiepen en de koele bergwind als een verkwikking ruischend zeewaarts waait. In de vruchtbare dalen glinsteren dan de sawavlakken en de ritselende palmenkronen opnieuw in frissche bekoring, terwijl overal de geluiden weerklinken van een tweede tropenontwaken. De zon verdwijnt nu in een gouden gloed achter glooiende heuvels in het wijd-blauwe zeevlak en zacht geurt de vochtige aarde bij het wegstervende licht. Steeds donkerder tint zich het blauw van den open hemel

en het groen van de zware bergwouden. ☼ Snel nadert de duisternis. ☼ Vol wijding liggen daar de wondere tempelplaatsen onder donkere waringins. De tonen van een gamelan klinken op uit nauw zichtbare dessa's en vervagen als de rook van rood-vlammende vuren in de ruimte. ☼ Het is windstil. ☼ En! dan is men in de ruime Passangrahan aangeland die boven Moendoek op een heuvelkam gebouwd is, met vóór het wijde uitzicht over het wegglooiende land op het zeevlak in de diepe erten, en áchter de steile berghellingen van den Batoe Kaeo (Piek van Tabanan). ☼ Wil men geheel ongestoord van den naderenden maannacht kunnen genieten, dan is het noodzakelijk dat men van te voren even nagaat wanneer de laatste K.P.M.-stoomer het anker uitwierp voor Boeileng, ook kan men op zijn goed gesternte vertrouwen, zooals schrijver dezes deed, en die, hetgeen zelden voorkomt, de Passangrahan leeg vond. ☼ Honderden toeristen uit alle werldeelen hebben reeds dit kleine plekje grond bezocht en nog steeds stroomen zij toe. Het gastenboek toont dan ook een warreling van klinkende en niet klinkende namen. Voor velen hunner is Moendoek echter slechts het eindpunt van een schoonen, hoewel eenigszins kuilrijken rijweg, en een van die talrijke

plaat-
s e n
waarheen de
klaargestoomde
wereldreis
hen noodzakerlijkerwijs
moet voeren.
G e l u k k i g
m a a r ! ☼ Doch
Moendoek is
meer dan dat:
het is een van
de toegangspoorten
tot het machtige
en vriendelijke
Tabanangebergte,
machtig in zijn
oerbosch bedekte
bergsteilten en
vriendelijk door de
rijke koffietuinen
en zijn heldere
meren, waar een
enkele offerplaats
juist zoo gelegen
is dat zij de zuiverste
schoonheid te
genieten geeft en
men zich verwonderd
afvraagt hoe een
bouwwerk, door
eenvoudige menschen-
handen gemaakt,
in zoo een volmaakte
harmonie met de
natuur kan zijn. Ja,
tempel en natuur,
zij verhoogen el-
kanders schoonheid.
Laten wij den
mensch echter niet
vergeten. De
Balineesche die,
slechts enkele
doeken om de
lendenen geslagen,
statisch tempel-
waarts schrijdt tot
het brengen van
een offerande. De
krachtige Balinees,
meester in het
aanleggen en
irrigereen van
vruchtbare sawahs,
die met sterke hand
de houten ploeg
door de modderige
aarde wringt en op
het juiste oogenblik
zijn ossenspan weet
om te trekken. Zij
leven voort in een
cultuur van eeuwen
her en scheppen een
kunst die van henzelf
is, een stuk van hun
leven dat opbloeit en
afsterft en wéér
opbloeit. ☼ De
paden door de
bergwouden van
Tabanan, over
waterscheidingen
vanwaar men twee
zeeën ziet, zij
toon den Westering
dat mensch en
natuur één zijn,
één kunnen zijn. ☼
De donkere
sterrenhemel áchter
den Batoe Kahoe
licht op door de
stralen welke de
klimmende maan
omhoogwerpt, en
het bergmassief
lijkt hierdoor nog
machtiger. Wijder
en wijder schieten
de stralenbundels
die te midden van
de sterren dwalen,
toddát tenslotte op
de vleugels van den
naderenden
nachtwind de eerste
maneglimpen over
den duistersten
woudkam scheren
en alles met een
mat-wit waas
bedekken. ☼ Hoe
koel en stil is het
nu. Een stilte van
nachtgeluiden en
zacht mompelende
stemmen. ☼ De
nacht leeft.

PAUL SPIES

Als de winter ten einde spoedt

DAT de vierde Zondag in de Groote Vasten, dit jaar op 15 Maart vallende, een uitzondering maakt op de veertiendaagsche onthouding, laat zich verklaren uit de omstandigheid dat hij in den kerkelijken kalender met den naam „Laetare”, d.i. verheugt u, wordt aangeduid, zijnde de aanvangswoorden van Jesaja 66 vers 10. Oudtijds, toen men met slechts twee jaargetijden rekende, werd deze dag beschouwd als het einde van den winter, waaraan dan ook de naam Dood-Zondag zijn oorsprong ontleent. Aan het Oud-Duitsche lentefeest herinnert het hier en daar noginzwang zijnde gebruik, dat de meisjes op dezen dag een pop in een kleine doorkist rondragen om die ten slotte in het water te werpen onder het opdreunen van de woorden „Holla Parolla, wir treiben aus den Tolla”, zooals het in Beieren luidt. De jongens doen hetzelfde op een andere manier n.l. door een kalen boom weg te dragen en door te zagen onder het zingen van een deuntje als:

Heute ist Mittelfasten

Nun haben wir den Tod ausgetrieben

Und der frische Sommer ist geblieben.

☼ In Spanje en Italië is het gebruik nog in zwang, bekend onder den naam „segare la vecchia” en bestaande in het door midden zagen en daarna te verbranden van een groote pop, welke aangekleed is als een afgeleefde vrouw, die den winter moet voorstellen. De Slavische volken geven aan dit gebruik den naam „haburezati”, d.i. het oude moedertje doorzagen. Een en ander wijst op het oude menschenoffer bij

Foto Molenburgh

BALI. MEISJES, OFFERANDEN OP HET HOOFD DRAGEND

gelegenheid van het groote Lentefeest. Dat ook in Vlaanderen een dergelijk gebruik in zwang is, blijkt uit hetgeen Guido Gezelle in zijn „Ring van 't kerkelijk jaar” vermeldt, n.l. dat eertijds op Laetare twee stroomannen gemaakt werden, van welke de een de Winter of de Dood heette, die, na buiten de parochie gebracht te zijn, verbrand, vermoord of begraven werd. Nadat dit volbracht was, tooide men den tweeden man — „altemets een ware mensch van vleesch en bloed” — met loovers en linten en strikken en bracht hem processiewijs in het dorp. Dit heette „den zomer inhalen”. Voorts reed in Vlaamsch België hier en daar de Greef van Halfvasten, in het wit gekleed en op een wit ros gezeten, rond, terwijl hij links en rechts lekkernijen voor de jeugd te grabbelen wierp. De kinderen zetten hun mandjes voor hem uit zooals te onzent voor Sinterklaas en zingen:

Kinderkens, zet uw korfken uit,

Ik heb wat nieuws vernomen

Alsdát de Greef

Uwe Neef

Is in het land gekomen.

☼ Men heeft dien Greef in verband willen brengen met meer dan één historischen persoon o.a. met Lodewijk van Male, maar dichter aan de waarheid zal het zijn in hem den plaatsvervanger te zien van den ouden Thor, den Zonnegod, die den winter verjaagt en op Summa Tag of Zomerdag, zooals ook Laetare wel genoemd wordt, met kwistige hand zijn wel-

daden uitstort in den schoot der menschen. Voorheen bestond in sommige plaatsen van Duitschland de gewoonte op Zondag Laetare een paal van aanzienlijke hoogte op te richten, waarop een houten pyramide of kegel werd geplaatst, welke door de jeugd zoo lang met stukken hout of steenen bekogeld werd tot hij op den grond terecht kwam. Dit oude volksgebruik heet de herinnering te bewaren aan het feit dat Karel de Groote in 772 met de Saksische grensvesting Eresburg, het tegenwoordige Marburg, ook den Irmensul verwoestte, welke zich in een gewijd bosch nabij de stad bevond en als symbool gold van den wereldboom of zuil van het heelal, welke alles draagt. Intusschen zal het vernielen van den dorren boomstam wel niet vreemd zijn aan het vaarwel zeggen van den winter. ☞ Dat juist, Mi-Carême, d.i. Demi Quadragesima of midden in de 40-daagsche vasten, in Parijs de groote feestdag der ééndagskoninginnen is, die, met de „Reine des reines” aan het hoofd, in optocht door de stad trekken, is van genoegzame bekendheid. En ook deze „joie de la rue” verwijst naar het oude Lentefeest. Dat de vierde Zondag in de Groote Vasten ook den naam Rozen-Zondag draagt, staat in verband met het gebruik der Pausen op dezen dag de Gouden Roos te vereeren aan hooggeplaatste personen, die zich voor Godsdienst en Kerk op bijzondere wijze verdienstelijk hebben gemaakt. De oorsprong van dit gebruik, dat in zwang kwam onder Paus Leo IX (1049—1054), is niet na te speuren. Intusschen geeft het te denken dat voor de uitreiking van dit Pauselijk geschenk de keus viel op Laetare, d.i. de dag, welke de herinnering bewaart aan de feestviering ter eere van de „blijje incomste van de Lente”. F. W. DRIJVER

Het geheim van een modernen Magier

(Vervolg en slot van bladz. 123)

MEN verklaart tegenwoordig bijhoog en bij laag, dat vele menschen het beter zouden kunnen hebben, ook zonder dat het water daartoe bergopwaarts zou behoeven te stroomen. De armen, ja, die zouden misschien ook zonder wonder verlost kunnen worden. Maar ik heb het toch aan den lijve ondervonden, hoezeer ook de kleinen, zwakken, zieken en de onhandigen naar verlossing hunkeren. Daarvoor bestaat toch nog geen menschenlijke hulp. Daar moeten wonderen aan te pas komen. Maar wie kan wonderen bewerkstelligen, wie de natuur veranderen? Toch alleen de toovenaar. En zoo probeerde ik voor mij zelf een tooverwereld in te richten, waarin de bloemen en de dieren, de bloem in het knoopsgat, de armleuning van een fauteuil en de gummischoen niet alleen spreken, maar ook kunnen helpen; een wereld, waarin een paar bliken visschen het geluk weer kunnen brengen en een tooverkanon den tijd zoo snel voorwaarts drijft, dat ieder menschenlot onbeduidend wordt, een tooverwereld, waarin de mensch nog het meest onvolkomen ding is, terwijl de zogenoemd doode dingen tot toover-requisieten worden, die den onvolkomen, zwakken, armen en onbekwamen mensch krachtig kunnen helpen”. ☞ „Deze wereld heb je ons op het

tooneel werkelijk getoond”. ☞ „Op het tooneel. Op het tooneel, waar je me groot en beroemd, sterk en mooi en bovenal rijk vindt. Ik kan op het tooneel een stof in een andere veranderen. Maar wanneer ik weer op den beganen grond ben, verander ik dan je hart? Op het tooneel laat ik menschen verdwijnen. Maar jij, jij zit in de zaal, kan ik je man en kinderen van je zijde laten verdwijnen? Neen, nooit! Ik zie je beneden voor me — en ik kan boven niet meer tooveren. Ik verdring je uit mijn bewustzijn, ik denk aan alle mogelijke andere dingen en niet aan jou. — O, wat was dat toch vanavond? Dit, dit kan ik onmogelijk volhouden. Ik beleefde sinds het begin van mijn loopbaan mijn eerste fiasco. De realiteit beneden schijnt sterker te zijn dan de illusie boven. Jouw tooverkracht heeft vanavond de mijne overwonnen”. ☞

Zij wist hierop niets te antwoorden, nam afscheid en verdween. ☞ Professor Beyle, verslagen, moe en innerlijk ontdaan, kleepte zich langzaam aan en ging naar buiten in de donkere straat. Terwijl hij zeer langzaam naar huis liep, maakte hij nog eens de balans van zijn heele leven op, „Dus”, besloot hij, „resultaat negatief. Het is alles doelloos. Ik hield me voor een kunstenaar. Dat ben ik misschien? Maar —, ook de kunst kan niet helpen. Het groote tekort van het leven blijft toch bestaan”. ☞ Zoo, langzaam over den Tiber-brug loopend, zag hij een man in laatste vertwijfeling bij de leuning staan. Dadelijk dacht hij niet meer aan zichzelf, maar aan dien ander. ☞ „Wat heb je, beste vriend?” ☞ „Niets”, antwoordde de andere. „Dat is het juist. Wie niets heeft en niets beteekent, die moet er maar een eind aan maken”. ☞ „Je hebt geld noodig?” ☞ „Natuurlijk heb ik geld noodig. Maar, wanneer jij soms van plan bent me wat te geven, dan kun je je de moeite sparen. Ik ben geen bedelaar”. ☞ „Ik, jou geld geven?” zei de toovenaar. „Wat denk je eigenlijk? Je hebt toch zelf meer dan genoeg!” ☞ De andere staaide hem met wijd-open oogen en half-geopenden mond aan: „Je wilt me zeker voor den gek houden, is 't niet?” ☞ „Ik —, jou voor den gek houden? Terwijl de bankbiljetten zoo maar uit je jaszak han-

Foto W. J. de Horn

VOORSTRAATHAVEN TE DORDRECHT

Foto bekroond in den folowedstrijd

gen!” ☞ De ander keek naar zijn zakken. Werkelijk staken daar twee bundeltjes bankbiljetten in. ☞ De arme man was buiten zichzelf van verbazing. „Ik heb 't altijd wel gezegd, 't loont alleen maar de moeite om verder te leven, wanneer er wonderen bestaan. En die bestaan er”. ☞ „Zeer juist”, besloot professor Beyle, „Je zult nog wel meer beleven. Hier zijn twee biljetten. Kom morgen in het variété-theater. Je zult zien, dat er een kanon is, waarvan het schot alleen al kan bewerken, dat honderd jaar zoo snel als twee seconden verstrijken. In die twee seconden kun je zien, hoe onbelangrijk het verdriet van één enkel mensch is, want over honderd jaar kan toch niemand” ☞ En hij vertelde zijn sprookje verder. De andere luisterde en beloofde te komen. Professor Beyle praatte vastberaden voort. Om geheel zeker te zijn van dit menschenkind, dat hij wilde redden. Hij dacht, terwijl hij automatisch verder sprak: „Zichzelf kan de kunstenaar niet helpen. Toch moet hij verder leven, want hij helpt in ieder geval den ander, die zijn trucs niet begrijpt.”